स्नातकस्तरे तृतीयसत्रार्धम् {BA Sanskrit (Hons.}

पाठ्यक्रमकूटक्रमाङ्कः - SKT121
पाठ्यक्रमस्य शीर्षकम् - स्वप्नवासवदत्तम्
क्रेडिट :04 [एकम् क्रेडिट व्याख्यानम् – संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च १० होरासमानम्, प्रयोगशालायाः/व्यावहारिककार्यस्य/अनुशिक्षणस्य/शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां ५ होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रयव्यक्तिगरकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्य/वैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिम् १५ होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि – पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं छात्रेभ्यः नाट्यशास्त्रस्य परिचयेन सह अस्मत्पूर्वजानां नाट्यकाराणां नाटकरचनाशैल्याः ज्ञानप्रदानम्, नूतननाटककाव्यादिसर्जनकौशलस्य विकाससम्पादनेन नाट्यशास्त्रीयतत्त्वानां च परिचयप्रदानेन सहैव संस्कृतवाङ्मयस्य अत्यन्तं विस्तृतनाट्यसाहित्यस्य परिचयप्रदानपूर्वकं अस्माकं नाट्यशास्त्रीयपरम्पराणां विषये गभीराध्ययनाय अवसरप्रदानमस्ति ।

उपस्थिते अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणाम् कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्ष्यासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते ।
मूल्याङ्कनस्य मापदण्डः –

- माध्यमिकी परीक्षा – 25%
- सत्रान्तपरीक्षा – 50%
- सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 25%
    - पुस्तकालयकार्यम् – 5%
    - गृहकार्यम् - 5%
    - कक्षापरीक्षा – 10%
    - कक्षाप्रस्तुतिः – 5%

<u>विषयान्तर्वस्तु</u>

अन्वितिसंख्या **विषयः**

सम्पूर्णस्वप्नवासवदत्तम् –

- ➢ महाकविभासस्य परिचयः
- ➢ भासस्य कृतीनां परिचयः
- ➢ स्वप्नवासवदत्तनाटकस्य पात्राणां परिचयः
- ➢ प्रथमोऽङ्कः
- ➢ द्वितीयोऽङ्कः
- ➢ तृतीयोऽङ्कः
- ➢ चतुर्थोऽङ्कः

- पञ्चमोऽङ्कः
- षष्ठोऽङ्कः

सन्दर्भग्रन्थसूची –

- संस्कृतसाहित्य का इतिहास. बलदेव उपाध्याय. शारदा निकेतन, वाराणसी
- उमाशङ्करशर्मा ऋषि, संस्कृत साहित्य का इतिहास, चौखम्बा भारतीय अकेडमी, वाराणसी।
- स्वप्नवासवदत्तम्, आचार्यशेषराजरेग्मी, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशनम्, वाराणसी

पाठ्यक्रमकूटक्रमाङ्कः - SKT108

पाठ्यक्रमस्य शीर्षकम् - अर्थशास्त्रम् (प्रथम -अधिकरणम्)

क्रेडिट :04 [एकम् क्रेडिट व्याख्यानम् – संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च १० होरासमानम्, प्रयोगशालायाः/व्यावहारिककार्यस्य/अनुशिक्षणस्य/शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां ५ होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रयव्यक्तिगरकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्य/वैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिम् १५ होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि – पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं छात्रेभ्यः अर्थशास्त्रस्य बोधेन सहैव अर्थशास्त्रस्य वर्तमाने प्रासंगिकता तत्परिचयम्,तस्य गभीराध्ययनाय विश्लेषणाय च अवसरप्रदानमस्ति।
उपस्थिते अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणाम् कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्ष्यासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते।

मूल्याङ्कनस्य मापदण्डः –

माध्यमिकी परीक्षा – 25%
सत्रान्तपरीक्षा – 50%
सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम् –25%

- पुस्तकालयकार्यम् – 5%
- गृहकार्यम् - 5%
- कक्षापरीक्षा – 10%
- कक्षाप्रस्तुतिः – 5%

- <u>विषयान्तर्वस्तु</u>

1. अर्थशास्त्रस्यसामान्यःपरिचयः
2. कौटिल्यस्यजीवन-परिचयः
3. अर्थशास्त्रेवर्णिताः विषयाः
4. अर्थशास्त्रस्यउपयोगिता
5. विद्याविषयकविचारः

    १. आन्वीक्षकी

२. त्रयी
३. वार्ता
४. दण्डनीतिः

6. राज्ञःआदर्शजीवनचर्याविषयकविचारः
7. आमात्य-मन्त्रि-पुरोहित-सेनापतिविचारः
8. गूढपुरुषोत्पतिविषयकविचारः
9. गूढपुरुषस्यप्रणिधि,गूढपुरुषस्यप्रकारश्च
   (१)स्थायीगूढपुरुषः(२)भ्रमणशीलगूढपुरुषः
10. स्व-परविषयेकृत्याकृत्यपक्षरक्षणम्
11. मन्त्राधिकारः,राजदूतविषयेवर्णनञ्च
12. राज्ञःकर्तव्यानि

सन्दर्भग्रन्थाः-

(१)कौटिलीय-अर्थशास्त्रम्,व्या - .वाचस्पतिगैरोला, चौखम्भाविद्याभवन,वाराणसी
(२)कौटिलीय-अर्थशास्त्रम् (प्रथमअधिकरण),रूपनारायणत्रिपाठी, हंसाप्रकाशनजयपुर ,।
(३)संस्कृतवाङ्मयकाबृहद्इतिहास, आचार्यबलदेवउपाध्यायः, उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थान, लखनऊ।
(४)संस्कृतसाहित्यकाइतिहास, प्रीतिप्रभागोयल,राजस्थानीग्रन्थागार, जोधपुर

व्याख्यानयोजना –

व्याख्यानानां संख्या	व्याख्यानानां विषयाः	निर्धारितग्रन्थाः
१-२	अर्थशास्त्रस्यसामान्यःपरिचयः	१, २
३-४	कौटिल्यस्यजीवन-परिचय	३, ४
५-६७-८-९	अर्थशास्त्रेवर्णिताः विषयाः	१, ४
१०-११	अर्थशास्त्रस्यउपयोगिता	१, ३
१२-१३-१४	विद्याविषयकविचारः	१, २
१५-१६	आन्वीक्षकी	१, ४
१७-१८	त्रयी	१, ३, ४
१९-२०	वार्ता	१, ३, ४
२१-२२	दण्डनीतिः	१, ३, ४
२३-२४	राज्ञःआदर्शजीवनचर्याविषयकविचारः	१, ३, ४
२५-२६२७-२८	आमात्य-मन्त्रि-पुरोहित-सेनापतिविचारः	१, ४
२९-३०	गूढपुरुषोत्पतिविषयकविचारः	१, ३, ४
३१-३२	गूढपुरुषस्यप्रणिधि,गूढपुरुषस्यप्रकारश्च (१)स्थायीगूढपुरुषः(२)भ्रमणशीलगूढपुरुषः	१, २
३३-३४	स्व-परविषयेकृत्याकृत्यपक्षरक्षणम्	१, ३, ४
३५-३६-३७	मन्त्राधिकारः,राजदूतविषयेवर्णनञ्च	१, ३, ४
३८-३९-४०	राज्ञःकर्तव्यानि	१, २

पाठ्यक्रम कूटक्रमाङ्कः–SKT-109

पाठ्यक्रमस्य शीर्षकम्- नीतिशास्त्रम्

श्रेयाङ्काः - 04 [एकम् क्रेडिट व्याख्यानम् – संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च १० होरासमानम्, प्रयोगशालायाः/व्यावहारिककार्यस्य/अनुशिक्षणस्य/शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां ५ होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रयव्यक्तिगरकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्य/वैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिकम् १५ होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि – पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं व्याकरणशास्त्रीयसिद्धान्तद्वारा भाषासिद्धान्तानां रचनात्मकावबोधसम्पादनम् । तथा च व्याकरणस्य सामान्यनियमानां अध्ययनद्वारा संस्कृतभाषायाः शुद्धप्रयोगस्य सामर्थ्यसम्पादनपुरस्सरं संस्कृतवाङ्मयस्य गभीराध्ययने सौकर्यसम्पादनम् ।

उपस्थितेः अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणाम् कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्ष्यासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते ।

मूल्याङ्कनस्य मापदण्डः –

माध्यमिकी परीक्षा – 25%

सत्रान्तपरीक्षा – 50%

सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 25%

- पुस्तकालयकार्यम् – 5%
- गृहकार्यम् - 5%
- कक्षापरीक्षा – 10%
- कक्षाप्रस्तुतिः – 5%

पाठ्यक्रमविवरणम् - **नीतिशास्त्रम्**

- <u>विषयान्तर्वस्तु</u>

अन्वितिसंख्या **विषयः**

१. **चाणक्यनीतिः**
- ☞ प्रथमाध्यायः
- ☞ द्वितीयाध्यायः
- ☞ तृतीयाध्यायः
- ☞ चतुर्थाध्याय :
- ☞ पञ्चमाध्यायः
- ☞ षष्ठाध्यायः

२. **नीतिशतकम् -**

☞ मङ्गलाचरणम्
☞ सम्पूर्ण नीतिशतकम्

सन्दर्भग्रन्थाः -

१. नीतिशतकम्विमलासंस्कृत-हिन्दीटीकाव्याख्यायुक्तःडा.श्रीकृष्णमणित्रिपाठी।चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी।
२. चाणक्यनीतिदर्पणः, हिन्दीटीकासहितम्, डा.ब्रह्मानन्दःत्रिपाठी,चौखम्बा-सुरभारती-प्रकाशनम्, वाराणसी
३. चाणक्यनीतिदर्पणः ,हिन्दीव्याख्यासहित,सम्पादकः - डा.नरेशझा ,चौखम्बा-सुरभारती-प्रकाशन, वाराणसी
४. सुभाषितत्रिशतीभर्तृ,हरिकृता, टीकाकारः - डा.ददनउपाध्यायः, चौखम्बा-सुरभारती-प्रकाशन, वाराणसी
५. प्रीतिप्रभागोयल, संस्कृतसाहित्यकाइतिहास, राजस्थानीग्रन्थागार, जोधपुरम्

पाठ्यक्रम कोड – SKT 122 क्रेडिट (श्रेयाङ्काः)- 4

पाठ्यक्रम नाम - **व्याकरणम् – 3 (लघुसिद्धान्तकौमुदी)** **पूर्णांक 100**

श्रेयाङ्काः - 04 [एकम् क्रेडिट व्याख्यानम् – संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च १० होरासमानम्, प्रयोगशालायाः/व्यावहारिककार्यस्य/अनुशिक्षणस्य/शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां ५ होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रयव्यक्तिगरकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्य/वैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिम् १५ होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् – पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं वर्तते गणशः विभिन्नानां धातुरूपाणां परिचयः यथासूत्रं सिद्धिसम्पादनञ्च । तथा च तेषां प्रयोगद्वारा भाषानैपुण्यसम्पादनम् । प्रत्ययानां ज्ञानप्रदानञ्च ।

उपस्थिते अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणाम् कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्ष्यासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते ।

मूल्याङ्कनस्य मापदण्डः –

माध्यमिकी परीक्षा – 25%

सत्रान्तपरीक्षा – 50%

सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम् –25%

- पुस्तकालयकार्यम् – 5%
- गृहकार्यम् - 5%
- कक्षापरीक्षा – 10%

- कक्षाप्रस्तुतिः – 5%

विषयान्तर्वस्तु अन्वितिसंख्या विषयः

1. **गणाः**

जुहोत्यादयः ॥ दिवादयः ॥ स्वादयः ॥ तुदादयः ॥ रुधादयः ॥ तनादयः ॥ क्रयादयः ॥ चुरादयः ॥

2. **प्रक्रियाः**

   ण्यन्तप्रक्रिया ॥ सन्नतप्रक्रिया ॥ यङन्तप्रक्रिया ॥ यङ्लुगन्तप्रक्रिया ॥ नामधातवः ॥ कण्ड्वादयः ॥ आत्मनेपदप्रक्रिया ॥ परस्मैपदप्रक्रिया ॥ भावकर्मप्रक्रिया ॥ कर्मकर्तृप्रक्रिया ॥

3. **कृदन्तप्रकरणम्**

   कृदन्ते कृत्यप्रक्रिया, पूर्वकृदन्तम्, कृदन्ते उणादयः, उत्तरकृदन्तम्

4. **विभक्त्यर्थाः**

सन्दर्भग्रन्थाः -

१. लघुसिद्धान्तकौमुदी, भैमी व्याख्या (भाग १-३) शास्त्री भीमसेन, भौमी प्रकाशन, दिल्ली।
२. वृहद् अनुवाद चन्द्रिका, चक्रधर नौटियाल, मोतीलाल बनारसी दास, नई दिल्ली।
३. लघुसिद्धान्तकौमुदी, गोविन्दाचार्यः, चौखम्बासंस्कृतसंस्थान वाराणसी।
४. लघुसिद्धान्तकौमुदी, शास्त्री धरानन्दः, मूल एवं हिन्दी व्याख्या, मोती लाल बनारसी दास, नई दिल्ली।

स्नातकस्तरे पञ्चमायनम्

BA Sanskrit (Hons.)

पाठ्यक्रमः कूटक्रमाङ्कः -SKT185

पाठ्यक्रमस्य शीर्षकम् – संस्कृतसाहित्येतिहासः

श्रेयाङ्काः - 04 [एकश्रेयव्याख्यानम् – संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च १० होरासमानम्, परियोजनायाः / व्यावहारिककार्यस्य / अनुशिक्षणस्य / शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां ५ होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रव्यक्तिगतकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्य/वैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिकम् १५ होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि – पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं छात्रेभ्यः श्रीमद्भगवद्गीतायां वर्णितायाः जीवनपद्धत्याः वर्तमानकाले उपादेयतायाः बोधेन सहैव संसविस्तृतसाहित्यस्य परिचयप्रदानपूर्वकं अस्माकं शास्त्रीयपरम्पराणां विषये गभीराध्ययनाय विश्लेषणाय च अवसरप्रदानमस्ति।

उपस्थितेः अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणां कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्ष्यासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते ।

मूल्याङ्कनस्य मापदण्डः –

(क) माध्यमिकी परीक्षा – 25%
(ख) सत्रान्तपरीक्षा – 50%
(ग) सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 25%

- पुस्तकालयकार्यम् – 5%
- गृहकार्यम् - 5%
- कक्षापरीक्षा – 10%
- कक्षाप्रस्तुतिः – 5%

❖ विषयान्तर्वस्तु

अन्वितिसंख्या	विषयः	होराविभागः
१	**दृश्यकाव्यम्** (कालः, कृतयः, काव्यकलाः)	(९)
२	**महाकाव्यम्** (कालः, कृतयः, काव्यकलाः)	(१०)

अन्विति १:

- भासः
- कालिदासः
- अश्वघोषः
- विशाखदत्तः
- हर्षः
- भवभूतिः
- भट्टनारायणप्रभृतयः

अन्विति २:

- कालिदासः
- अश्वघोषः
- भारविः
- भट्टिः
- कुमारदासः
- माघः
- श्रीहर्षप्रभृतयः

३ **गद्यकाव्यम्** (कालः, कृतयः, काव्यकलाः)

(६)

- सुबन्धुः
- दण्डी
- बाणभट्टप्रभृतयः

४ **ऐतिहासिककाव्यम्** (कालः, कृतयः, काव्यकलाः)

(६)

- कल्हणः
- बिल्हणः
- पद्मगुप्तप्रभृतयः

५ चम्पूकाव्यम् (५)

- त्रिविक्रमभट्टः
- राजशेखरः
- अनन्तभट्टादयः

६ मुक्तकाव्यम् (४)

- भर्तृहरिः (शतकत्रयम्)
- अमरुकः(शतकम्)

सन्दर्भग्रन्थाः–

१. आचार्य बलदेव उपाध्यायः, संस्कृतवाङ्मय का बृहद् इतिहास, उत्तरप्रदेश संस्कृतसंस्थान, लखनऊ ।
२. प्रीतिप्रभागोयल, संस्कृतसाहित्य का इतिहास, (प्रथमखण्डः), राजस्थानी ग्रन्थागार, जोधपुर.
३. बलदेव उपाध्याय, संस्कृतसाहित्य का इतिहास, शारदा निकेतन वाराणसी
४. उमाशङ्करशर्मा ऋषि, संस्कृत साहित्य का इतिहास, चौखम्बा भारतीय अकेडमी, वाराणसी ।
५. M. KRISHNAMACHARYA, HISTORY OF CLASSICAL SANSKRIT LITRATURE, MLBD NEW DELHI.